

University of Groningen

Portret

Pross, Anne

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2011

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Pross, A. (2011). *Portret: Twents door de jaren heen*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Twents door de jaren heen

Meertaligheid is in deze multiculturele wereld een groot voordeel. Het aantal basisscholen dat in de kleuterklas al begint met Engelse les groeit gestaag. Kinderen die meerdere talen spreken zijn geen uitzondering meer. Maar hoe zit dit met dialecten? Is het spreken van een dialect ook geen uitzondering, of wordt het dat juist steeds meer? Drie generaties vrouwen die het Twents spreken, komen in dit artikel aan het woord. Hoe zijn zij opgegroeid met het dialect? Wat vinden zij van het Twents? Welkom in deze reis door de jaren heen!

Door Anne Pross

Drie generaties, even voorstellen

In dit artikel zullen drie vrouwen aan het woord komen. De eerste geïnterviewde is Lies Pross, zij is 77 jaar en woont haar hele leven al in Oldenzaal, een plaats in Twente. Lies spreekt eigenlijk altijd Twents. Dit doet ze al haar hele leven. Waarschijnlijk spreekt Lies het meest Twents van de drie vrouwen uit dit artikel. Tegenwoordig leest ze ook vaak boekjes over het Twents en Twente in het algemeen.

De tweede geïnterviewde is Miriam Pross. Zij is 52 jaar en woont ook haar hele leven al in Oldenzaal. Ze is werkzaam als verpleegkundige op het Medisch Spectrum Twente (MST) in Enschede, waar ze vaak Twents spreekt met de patiënten. Ook spreekt ze vaak Twents met haar vrienden, familie en bekenden. Gezien de leeftijd van Miriam verwacht ik dat ze waarschijnlijk minder dialect spreekt dan Lies, maar meer dan Kyra.

De derde en laatst geïnterviewde is Kyra Wolbers. Zij is 20 jaar, is geboren in Oldenzaal en woont hier nog steeds. Bij Kyra thuis wordt er veel Twents gesproken door haarzelf, haar ouders en broertje. Waarschijnlijk spreekt Kyra het minst Twents van de drie vrouwen. Kyra studeert aan de PABO.

Twents?

In het Noorden en Oosten van Nederland, en in een groot deel van Duitsland, spreekt men het Nedersaksisch. Het Nedersaksisch is in 1996 door de Europese Unie erkend als minderheidstaal, naast het Limburgs. Het Nedersaksisch is onderverdeeld in vele dialecten, waaronder het Twents, maar ook het Achterhoeks, Oost-Veluws, Drents, Gronings, Sallands, Noordwest-Overijssels en Stellingwerfs.

Het Twents wordt gesproken in de meeste Twentse gemeenten, alleen in de meest westelijke plaatsen spreekt men een Sallands dialect. Er is ook geen sprake van een homogeen Twents dialect. Woorden en uitdrukkingen kunnen per stad of dorp verschillen. Een regionaal verschil zien we bijvoorbeeld bij het Twents voor 'niet'. In het westen van Twente zegt men 'neet' of 'nit', in het oosten van Twente gebruikt men 'nich'.

Twents voor beginners

aardappel	tuffel, eerappl
boerenkool	moos
broek	bokse
brood	stoete
buurman	noaber
erg	kats
Hoe gaat het?	Hoe he'jt der met?
telefoon	kuierdroad
stofzuiger	huulbezzem
ontzettend	onmeuning
tot ziens	goodgoan
ui	siepel
Wil je zoenen?	Goa'j met brommers kiek'n?

Bron: <http://kunst-en-cultuur.infonu.nl/taal/30532-twents-een-variant-van-het-nedersaksisch.html>

Twents, doar is niks mis met

Zo'n 60 tot 80 procent van de Twentenaren zegt in het dagelijks leven Twents te gebruiken. Toch zijn veel Twentenaren bang dat het Twents zal uitsterven, zo ook Lies. Zij sprak vroeger, toen zij een meisje was, alleen maar Twents met haar ouders, haar familie, haar vriendinnen, eigenlijk met iedereen. Overal om je heen hoorde je Twents: thuis, in de winkel en op school, al waren de lessen wel in het Nederlands. Echt Nederlands werd in Twente weinig gesproken. Ook tegen haar kinderen sprak Lies voornamelijk Twents. Het onderwijs dat haar zoons kregen was echter wel in het Nederlands, waardoor ook het Nederlands thuis steeds vaker werd gesproken. Volgens Lies zag je op dat moment al een afname van het gebruik van het Twents.

Miriam is ook bang dat het Twents steeds minder zal worden gesproken en misschien zelfs zal verdwijnen. Zij kreeg vroeger op school ook les in het Nederlands en ook haar ouders praatten Nederlands tegen haar en haar zus. Onderling spraken haar ouders Twents. Hierdoor heeft Miriam ook het Twents geleerd "als kind pik je dit wel op". Ook binnen de rest van de familie werd er onderling veel Twents gesproken, maar tegen de kinderen vooral Nederlands. Miriam denkt dat haar ouders het belangrijk vonden dat ze goed Nederlands leerde spreken. Waarschijnlijk dachten ze dat zij en haar zus het Twents vanzelf wel zouden oppikken.

Miriam spreekt met haar kinderen ook vaak Nederlands, terwijl ze met haar man vaak Twents praat. Als de kinderen erbij zijn schakelt ze echter vaak over op het Nederlands, terwijl haar man ook dan vaak Twents blijft praten. De kinderen verstaan het Twents prima, maar zelf spreken ze het niet zo goed. Miriam vindt dit wel zonde, ze had graag gezien dat haar dochters ook goed Twents konden spreken. Achteraf vindt ze het jammer dat ze tijdens de kinderjaren van haar dochters niet vaker Twents met en tegen ze heeft gesproken, dan hadden ze het

misschien beter geleerd. "Gelukkig heeft mijn man vaak Twents met ze gesproken, waardoor ze het toch nog een beetje kunnen. Ook spreken de oma's altijd Twents tegen de kinderen, maar onze dochters praten meestal terug in het Nederlands", aldus Miriam. De dochters van Miriam hebben beide in een bejaardentehuis gewerkt. Volgens Miriam hebben ze hier ook veel Twentse uitdrukkingen en woorden geleerd, omdat veel bejaarden vaak alleen maar Twents spreken. Lies beaamt dit, zij spreekt eigenlijk alleen maar Twents. Met het Nederlands heeft zij zelfs moeite, ze kan beter uit de voeten in het Twents.

**'Gelukkig heeft mijn man vaak
Twents met de kinderen
gesproken, waardoor ze het nu
toch nog een beetje kunnen'.**

Voor Kyra geldt dit juist helemaal niet. Thuis spreken haar ouders veel Twents tegen elkaar en tegen Kyra en haar broertje. Dit doen ze al sinds Kyra zich het kan herinneren. Haar ouders spreken echter ook Nederlands tegen Kyra. Het wisselt zich dus nogal bij Kyra thuis. Ondanks dat er veel Twents wordt gepraat, heeft Kyra niet het gevoel dat ze het Twents zelf heel goed spreekt. Toch zou ze het wel jammer vinden als het Twents echt zou verdwijnen. Op de vraag wat een goede oplossing zou zijn om het Twents levendig te houden, antwoordt Kyra dat het een goed idee zou zijn om op basisscholen korte Twentse lesjes te geven. Er

bestaat zelfs een lessenpakket om het Twents in het klaslokaal en onder de kinderen te brengen. Dit pakket heet het 'Twents Kwarteerken' (Twents Kwartiertje). Ondanks dat Kyra aan de PABO studeert en op veel scholen stage heeft gelopen, heeft ze nog nooit gewerkt met dit lesspakket. Ze zou hier graag eens mee werken om zo het Twents nieuw leven in te blazen.

A-j Plat könt proatn, mö-j 't nich loaten

Lies praat veel Twents, of eigenlijk alleen maar. Miriam en Kyra gaven net echter aan niet altijd Twents te praten, dus vroeg ik hen in welke situaties je er dan voor kiest om juist wel of geen Twents te spreken?

Miriam is werkzaam als verpleegkundige op het MST. Met oudere patiënten spreekt ze vaak Twents. Miriam zegt dat oudere mensen het vaak gemoedelijker en prettiger vinden om in het Twents te praten. "Doordat jij laat zien dat je ook Twents spreekt, creëer je vaak sneller een goed contact. Maar wanneer de patiënt jonger is, wordt er toch vaak Nederlands gesproken. Wanneer de patiënt Nederlands spreekt, ga ik zelf ook over op het Nederlands", aldus Miriam. Ook praat Miriam vaak Nederlands als ze een bepaald overwicht op mensen wil hebben. "Ik zal dan niet gauw Twents spreken, dit komt toch vaak een beetje 'boers' en 'dommig' over op momenten dat je juist iets slimmer moet lijken". Wanneer Miriam zich bij familie of vrienden bevindt, spreekt ze wel vaak Twents, "omdat iedereen het kan en het op een bepaalde manier toch gemoedelijker is", zegt Miriam. Wat Miriam nog meer opvalt, is dat wanneer Twentenaren elkaar ontmoeten in een ander deel van Nederland of bijvoorbeeld op vakantie ze vaak overstappen op het Twents. Waarschijnlijk gebeurt dit omdat je door Twents te spreken met elkaar een soort gevoel van verbondenheid kan creëren.

**Ik moet nu alleen nog af en toe
letten op het inslikken van letters,
dus geen slikk'n, maar slikken.**

Kyra geeft aan dat ze met studiegenootjes altijd Nederlands praat, ondanks dat de meeste studiegenoten ook uit Twente komen. Waarom ze dit doet, weet ze eigenlijk niet. "Misschien komt het omdat ik, als ik voor de klas sta, Nederlands moet spreken". In het begin had Kyra hier nog wel eens moeite mee. "Ik sprak voor de klas geen Twents,

maar mijn Twentse accent was soms iets te aanwezig. Na veel te hebben geoefend, moet ik nu alleen nog af en toe letten op het inslikken van de -en aan het eind van woorden, dus geen slikk'n, maar slikken".

Er zijn ook situaties waarin Kyra er juist wel bewust voor kiest om Twents te spreken. Als ze bij haar oma's op bezoek gaat, wordt er vaak Twents gesproken. Ook met vrienden spreekt Kyra soms Twents, maar meestal doen ze dit een beetje als geintje en niet echt serieus. "Het blijft toch natuurlijker om met mijn vrienden Nederlands te praten", aldus Kyra.

Wanneer ik Lies de antwoorden van Miriam en Kyra voorleg, snapt ze wel dat zij niet in alle situaties Twents spreken. Voor haar is het spreken van Twents natuurlijk. Zij herkent de ervaringen van Miriam in het MST ook; als Lies in het ziekenhuis komt, wordt er door de verpleging meestal ook Twents tegen haar gesproken. Dit vindt ze erg fijn. "Het is gemoedelijker om de taal te spreken waar je goed mee uit de voeten kunt", zegt Lies.

Twents voor de Zorg

Onmeunige zeerte hebben.

Vreselijk veel pijn lijden.

Oald wörden is mooi, oald wean
aait neet.

*Oud worden is mooi, oud zijn niet
altijd.*

Hee was 'n luk sloerig in 'n rakkert
*Hij was tamelijk vervelend in z'n
lijf. (Hij voelde zich niet zo lekker)*

Bron: <http://www.mst.nl/co-assistenten/Co-leven/dombi.doc/>

Er zijn veel oudere mensen die deze mening delen. Er worden daarom zelfs cursussen Twents gegeven voor mensen die in de zorg werken of gaan werken. Op die manier kan het personeel gemakkelijker omgaan met oudere mensen die vaak Twents spreken en misschien zelfs moeite hebben met het Nederlands. Op de website van het MST zijn daarom ook een aantal Twentse uitdrukkingen te vinden met betrekking tot de zorg, speciaal voor co-assistenten.

Promotie van het Twents

Lies, Miriam en Kyra zijn alle drie bang dat het Twents zal uitsterven. Deze angst is niet helemaal ongegrond. Ondanks dat 60 tot 80 procent van de Twentenaren zegt het Twents dagelijks te gebruiken, wordt het vooral door de jeugd steeds minder gesproken. In de kleinere steden en dorpen hoor je nog veel Twents om je heen, ook van de jeugd, maar in de grotere steden zoals Enschede en Almelo wordt dit steeds minder. In Twente wordt er daarom veel aan gedaan om het Twents als het ware te 'promoten'.

Een eerste voorbeeld is de tv-serie 'Van Jonge Leu en Oale Groond'. Deze serie is gebaseerd op het leven in Twente. De hele serie is in het Twents. Lies kijkt erg graag naar deze serie. "De locaties waar de verschillende scènes uit de serie zich afspelen zijn erg herkenbaar, het zijn namelijk allemaal locaties in Twente. En de taal natuurlijk". Miriam en Kyra zijn toch iets minder enthousiast over de serie. Ze vinden het wel leuk, maar kijken niet vaak. Kyra vindt het soms zelfs lastig dat de serie in het Twents is. Sommige uitdrukkingen zijn namelijk erg oud en hoor je tegenwoordig nooit meer. Gelukkig kun je de serie ook ondertitelen.

Het blijkt dus maar dat het belangrijk is om het Twents als het ware te promoten en weer onder de mensen te krijgen. Kyra zou het ook erg leuk vinden om af en toe voor de klas een lesje Twents te kunnen geven. Als alle scholen hier iedere week een kwartiertje aan zouden besteden, met behulp van het 'Twents Kwarteerken' zouden we volgens haar kunnen voorkomen dat het Twents straks door niemand meer gesproken wordt. Kinderen vinden het ook erg leuk om een taal te leren en zijn op jonge leeftijd nog erg taalgevoelig. Door ze op jonge leeftijd al met het Twents in aanraking te laten komen, kun je ze als leerkracht enthousiast maken voor 'hun' dialect.

Naast de lesmethode 'Twents Kwarteerken' zijn er ook veel boeken in het Twents verschenen. "Deze zou je natuurlijk ook heel goed kunnen gebruiken in de klas", aldus Kyra. Zo is bijvoorbeeld het boek 'Jip en Janneke' (Jipke en Jannöaken) in het Twents verschenen. Hier zou je prima uit kunnen voorlezen, net zoals uit vele andere kinderboeken die in het Twents zijn vertaald. De docent moet dan natuurlijk wel Twents kunnen spreken. Er zijn niet alleen kinderboeken in het Twents vertaald, maar ook veel stripboeken, zoals Asterix, de avonturen van Heer Bommel en Tom Poes, Suske en Wiske en Kuifje.

Naast kinderboeken is ook de Bijbel in het Twents verschenen. Er zijn tegenwoordig ook kerkdiensten die speciaal in het Twents worden gehouden. Er wordt dus veel gedaan om het Twents nieuw leven in te blazen. Ik heb Lies gevraagd wat zij daarvan vindt. Zij zegt hier erg blij mee te zijn, maar ze vindt het jammer dat het nodig is. "Het is jammer dat het Twents tegenwoordig vaak als taal van het platteland wordt gezien en veel Twentse kinderen het

dialect niet meer spreken”. Ze zou het graag anders hebben gezien, maar ze hoopt dat het Twents, mede door alle inspanningen, weer door meer mensen zal worden gesproken. “Vroeger sprak iedereen Twents, jammer dat dat nu niet meer zo is. Het Twents moet blijven bestaan!”, aldus Lies.

Twents mot blieb'n!

Moodersproak

Als het Twents wordt gezien als de moedertaal, kan dat bijdragen aan het behoud van de streektaal. Veel Friezen zien het Fries bijvoorbeeld als hun moedertaal, en het Nederlands als hun tweede taal. Thuis spreken zij vaak ook voornamelijk Fries, ook met vrienden en bekenden, eigenlijk met iedereen die Fries spreekt. In Twente is dit niet zo. Veel jongere Twentenaren zien het Twents niet als hun moedertaal, terwijl dit voor de oudere generatie wel geldt. Dit zag ik ook terug in de afgenomen interviews.

Lies ziet het Twents als haar moedertaal en het Nederlands als haar tweede taal. Toch noemt ze zichzelf niet meertalig. “Twents is een dialect en het Nederlands een taal.” Lies ziet het Twents als haar moedertaal, omdat ze van jongs af aan Twents heeft geleerd en gesproken. Ze kan in deze taal het beste uit de voeten; voor sommige uitdrukkingen weet ze ook helemaal geen Nederlandse vertaling.

Miriam en Kyra zien, in tegenstelling tot Lies, het Twents niet als hun moedertaal. Miriam kiest voor het Nederlands als haar eerste taal. Als ze haar Nederlands vergelijkt met Twents heeft ze het idee dat ze met Nederlands het beste uit de voeten komt en ze zich hier het meeste in thuis voelt. Toch gebruikt ze in haar Nederlands wel vaak Twentse uitdrukkingen, omdat ze er dan geen Nederlandse uitdrukking voor weet. Deze uitdrukkingen waardeert ze ook erg in het Twents. Ondanks dat Miriam redelijk goed Twents spreekt, ziet ze zichzelf, net als Lies, niet als meertalig. Dit omdat ze het Twents niet ziet als ‘vreemde taal’.

Kyra beschouwt ook het Nederlands als haar eerste taal. “Ik spreek het Twents niet goed genoeg om het als mijn eerste taal te beschouwen. Ik spreek veel vaker Nederlands en voel me in deze taal ook meer thuis”, aldus Kyra. Om dezelfde reden zou Kyra zich ook niet tweetalig willen noemen.

Het is dus opvallend dat de oudere generatie (Lies), het Twents wel als haar eerste taal ziet, maar de jongere generaties (Miriam en Kyra) niet. Dit laat ook zien dat de jongere generaties steeds minder Twents spreken en het aantal mensen dat over een aantal jaren nog Twents zal kunnen spreken waarschijnlijk kleiner wordt.

Schaamte

Hoe kan het dat het Twents door steeds minder mensen wordt gesproken? Misschien heeft het iets met schaamte te maken? Schaamte voor je eigen dialect. Veel mensen vinden het Twents ‘boers en lomp’ overkomen. Dit geldt overigens ook voor het Twentse accent, niet alleen voor het dialect. Dit zou heel goed één van de redenen kunnen zijn waarom steeds minder jongeren Twents praten. Vooral in de steden zie je dat steeds meer jongeren zelfs Nederlands proberen te praten zonder het Twentse accent, omdat ze het accent niet mooi vinden en zich er misschien zelfs voor schamen. Hoe zit dat met de geïnterviewde vrouwen?

Lies zegt geen enkel probleem te hebben met het feit dat ze veel Twents praat. Ze schaamt zich absoluut niet. “Iedereen om mij heen praat Twents, waarom zou ik mij schamen? Ik vind het Twents juist prachtig”.

Het Twents is juist een mooi dialect. Het zou toch zonde zijn als dat verloren gaat?!

Het blijkt dat de jongere generaties hierover van mening verschillen. Miriam schaamt zich niet voor het Twents. “Hoe ouder ik word, hoe mooier ik het dialect ga vinden. Helaas denken mijn dochters daar wel eens anders over”. Miriam krijgt vaak van haar dochters te horen dat ze niet zo ‘boerachtig’ moet

doen als ze Twents praat. Dit vindt ze eigenlijk wel jammer. “Het Twents is juist een mooi dialect, het zou toch jammer zijn als het verloren gaat”. Ze zou graag zien dat haar dochters het Twents ook leren. Ze kunnen het wel een beetje, maar echt Twents praten, doen ze niet vaak. Miriam denkt dat dit inderdaad ook iets met schaamte te maken zou kunnen hebben.

Kyra schaamt zich ook niet voor het Twents of haar Twentse accent, maar soms let ze wel extra goed op haar spraak. Wanneer ze zich bijvoorbeeld in een stad buiten Twente mensen moet aanspreken, let ze goed op of ze niet met een al te groot accent spreekt. “Ik schaam me niet voor mijn accent, maar je krijgt er toch snel commentaar op, daarom let ik dan maar extra goed op”. Wanneer Kyra met haar vrienden kletst, gebruiken ze soms zelfs expres Twentse uitdrukkingen, dus onderling schamen ze zich er niet voor.

Volgens Kyra heeft het feit dat steeds minder jongeren Twents spreken niet per se iets met schaamte te maken. De generaties voor haar spreken namelijk ook al minder Twents dan de generaties daarvoor. Als ouders minder Twents spreken tegen hun kinderen heeft dit als logisch gevolg dat de kinderen minder goed Twents leren.

Tot slot

Lies, Miriam en Kyra spreken alle drie Twents en zij zijn zeker niet de enigen. Volgens een artikel in de *Twentsche Courant Tubantia* van donderdag 20 januari spreekt 62 procent van de Twentenaren thuis Twents. 76 procent zegt redelijk Twents te kunnen spreken. Niets om je druk om te maken, zou je denken. Toch zijn veel streektaalgebruikers bang dat het Twents zal verdwijnen. Dit horen we ook van de drie geïnterviewden. Vroeger werd het Twents veel meer gesproken, zoals we hebben gehoord van Lies. De generatie waartoe Miriam behoort spreekt al veel minder Twents. De generatie waartoe Kyra behoort, spreekt zelfs nog minder Twents. De angsten lijken dus niet helemaal ongegrond te zijn. Laten we hieruit een belangrijke les leren en het Twents meer gaan promoten, want het Twents mot blieb’n!

Bronvermelding

Nortier, J. (2009). *Nederland Meertalenland*. Amsterdam: Aksant.

Auteur niet bekend. (2011, 1 januari). Twente [16 paragrafen]. *Wikipedia* [Online artikel]. Beschikbaar: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Twente>

Auteur niet bekend. (2008). Van Jonge Leu en Oale Groond. [Online artikel]. Beschikbaar:

http://www.vjlog.nl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=40&Itemid=57

Auteur niet bekend. (2009, 24 januari). Twents, een variant van het Nedersaksisch. *Taal, Kunst en Cultuur* [Online artikel].

Beschikbaar: <http://kunst-en-cultuur.infonu.nl/taal/30532-twents-een-variant-van-het-nedersaksisch.html>

Auteur niet bekend. (datum niet bekend). Twents voor beginners. [Online artikel].

Beschikbaar: <http://www.mst.nl/co-assistenten/Co-leven/dombi.doc/>